

Ybl Ervin: Szavojai Jenő herceg ráckevei kastélya. A Csepel-szigeten, Ráckeven, áll egy nagy kiterjedésű, földszintes kastély, mely jelenleg a királyi család tulajdona; sajnos, a korábbi átalakítások és hozzátoldások folytán sokat szenvedett. Ybl Ervin nemcsak a XVIII. század elejének művészi értékű építészeti alkotását látta meg benne, hanem finom érzékkel egy határozott művészegyniség, Johann Lukas von Hildebrandt sajátos nyomait, stílusának sajátosságait is felfedezte rajta. Hildebrandt szerzősége egyelőre csak feltevés volt, de e feltevés valószínűségében sokat nyert amaz ismeretes körülmény által, hogy a kastély eredetileg Szavojai Jenő herceg tulajdona volt. A herceg, korának legnagyobb hadvezére és mint ember is egyike a világtörténelem legkiválóbb és legvonzóbb egyéniségeinek, egyszersmind a művészeteknek is odaadó barátja és támogatója volt: Hildebrandt, mint udvari építész, hosszú éveken keresztül állott szolgálatában. Így emelte e zseniális építész a herceg számára Bécsben a téli palotát (ma pénzügyminisztérium), a Belvedere két pompás kastélyát, melyek egy-egy palotaépítkezésével együtt ma is oly lényeges részei az egész bécsi városképnek. E premisszák alapján kezdte meg Ybl a tulajdonképeni kutatást, mely, hála az osztrákok nagyarányú és messzeágazó művészettörténeti forráskiadásának, csakhamar tökéletes eredményre vezetett. Olyan helyen, hol a csepeli kastélyra vonatkozólag bizonyára senki sem keresett volna nyomokat, a mantovai Gonzaga-levéltárban van Hildebrandtnak Szavojai Jenő herceghez intézett hét levele, melyek tökéletes fényt derítenek a ráckevei kastély építésének történetére. Ybl érdeme, hogy a már harminc évvel ezelőtt közzétett, de magyar vonatkozásaikban mindegyik nem értékesített leveleket kifejtette s belőlük feltétlen hitelességgel megállapította Hildebrandt szerzőségét, a kastély építésének idejéről az 1702—1703. évet, sőt rekonstruálta a mester által készített és a herceg által felülbírált tervek különböző fázisait.

Körülbelül három évtizeddel a kastély felépítése után Bél Mátyás *Notitia Hungariae Novae* című,

rendkívül értékes művében részletesen ismertette e pompás építészeti alkotást. Leírásának lényege az, hogy az épület alaprajzilag lapos M betűhöz hasonlít, melynek közepét a széles kupolával fedett nagyterem foglalja el s amelynek szárnyai tágas udvart alkotnak. Az ő korában még a két épületszárny végét szeszélyes, ívelt formákkal épített fal és rácsos kapu kötötte össze: ezzel záródott be teljesen az udvar. Ma e kőfal helyén későbbi eredetű, a szárnyakkal csak lazán összefüggő épületrészek állanak. Bél Mátyás leírása óta más sajnálatos változtatások is történtek. A nagytermet, melynek padlóját egykor márvány, falait művészi kárpitok borították, deszkaépítménnyel több emeletre osztották és magtárnak rendezték be. További barbár átalakításokról (a tetőszerkezet megváltoztatása, a kocsifelhajtó és néhány ablak elfalazása, óraház beépítése) már maga az épület beszél.

Szerencse, hogy mindezek ellenére is a kastély eredeti alapjellegét napjainkig megőrizte s így nemcsak önmagában ragadja meg a szemlélőt finom arányaival, egészében és részleteiben előkelő, elegáns kiképzésével, hanem mint építője művészi fejlődésének láncszeme is fontos szerepet tölt be. Ezideig a ráckevei kastély Hildebrandt fennmaradt és ismert művei közül a legkorábbi. Ennélfogva mindenekelőtt ettől az alkotástól várható, hogy fényt derítsen a nagy mester kiindulási pontjára, mestereihez való viszonyára, művészetének kezdeteire; e kérdéseket a legújabb osztrák művészettörténeti kutatások sem tisztázták még kellőképen. A jelen tanulmány második, terjedelmesebb részét e kapcsolatoknak finom kritikai érzékre és tágkörű anyagismeretre valló fejtegetése teszi. Mint a főépületrész alaprajzi megoldásának előzményére, meggyőző utalást találunk a vaux-le-vicomti kastély térbeosztására, melyet ugyan összevetettek már Hildebrandt későbbi alkotásával, a Belvedere felső kastélyával, de itt, a ráckevei kastélynál a hatás még sokkal közvetlenebb. A francia talajba ereszkedő gyökérszálak mellett az olasz ösztönadások is nyilvánvalók, hisz Hildebrandt olasz földön született, nevelkedett és

mestereként a források Carlo Fontanat, a híres római építész említik. A ráckevei kastélyon főleg a lapos kupola, az udvar felőli főhomlokzat épületplasztikája és a háromnyílású kapuzat bizonyítják leginkább Hildebrandt művészetének olasz igazodását. „De bármennyire vett is át olasz és francia eredményeket, stílusa mégis az osztrák építőművészeti előzmények szerves továbbfejlődése.“ Ezért van már a ráckevei kastélynak tipikusan egyéni jellege, mely csaknem teljességgel tartalmazza Hildebrandt későbbi, érett művészetének teremtő elveit és formakincsét.

Az udvarra néző homlokzat lezáró balusztrádjának dekoratív szobrai, valamint az egyik helyiségben véletlenül fennmaradt fehér stukkómeny-nyezet, stílusuk után ítélve, szintén olyan mesterektől származnak, kik Hildebrandt későbbi bécsi alkotásain is közreműködtek. Az újonnan felfedezett kezdő láncszem tehát minden tekintetben szorosan és logikusan kapcsolódik a következőkhöz, a bécsi barokk palotaépítkezés remekeihez.

Ybl Ervin megállapításaival nemcsak a magyar, hanem az egyetemes művészettörténet is fontos nyereséget könyvelhet el. Míg az osztrák barokk-építészet másik nagy lángelméjének, Johann Bernhard Fischer von Erlachnak ezideig egyetlen feltétlenül hiteles magyarországi műve sem ismeretes, a ráckevei kastély Hildebrandtnak nem egyetlen alkotása magyar földön. De művészi értéke és fejlődéstörténeti jelentősége mindenképen rendkívüli. Történetileg pedig a kastély szinte az ereklyék becsével bír s az eddiginél sokkal nagyobb és kegyeletesebb megbecsülést érdemel. Mert bizonyára nem egyszer indult innen törökverő, felszabadító hadjáratra az a Jenő herceg, kit egykor egész Európa, mint „századának páratlan hőst“ ünnevelt. *Pigler Andor.*

Paul Géraldy: *Te meg én.* A Szereitni s az Ezüstlakodalom osztatlan tetszéssel fogadott színműveivel szinte egyidőben kapja a magyar közönség az írónak Párizsban már 237 kiadásban megjelent verses kötetét: *Toi et moi.* Kosztolányi Dezső fordításában. Látszólag ön-

álló költemények sorozata, voltaképpen pedig egy hároméves szerelem története, színre nem alkalmazott jelenetek füzere. Mintha újra éledne Ovidius Ars amandi-ja, de egy XX. századi franciának saját élményéből; finom és tapintatos tollal megírva a szerelmi élet minden örömét, ezernyi apró baját, az egymást kergető összezőrdüléseket s annál édesebb kibéküléseket; aztán lassan-lassan a megszokást, minden nagyobb vihar nélkül a kiábrándulást, közönyt s végül a búcsút — azt a sok *semmiséget*, mely az élet boldogságában *mindent* jelent. A történet formája a párbeszéd, melyben csak a férfi beszél s a nő felelete a férfi válaszában szólal meg; levelek, miket a férfi ír s a nő válaszait a férfi soraiból olvassuk ki. A nőnek röpke griséttel-lekecskéje finom vonásokban a férfi lelkében türeződik, mint egy könnyed Fragonard-raiz. A kicsi, mindennapi történet nem mély, de szeretetreméltó és mesteri közvetlenségében megkapó, könnyűvérűségében elbájos. — A fordítás Kosztolányi Dezsőé, kiről tudjuk, hogy elvből nem ragaszkodik az eredetinek szószertintí értelméhez, hanem arra törekszik, hogy az eredetinek hangulatát tolmácsolja minden finomságában. Kosztolányi fordításai ezért valóban tisztá művészi élvezetet szereznek. Géraldy művének átültetésében a kelleténél jobban eltávolodott az eredeti szövegtől. Sokszor kihagy lényeges szavakat, néha megtold bele olyanokat, mik az eredetiben nincsenek. Egészében pedig a műnek hangját finomságában lefokozta; a francia mondatok gyengéd tapintatosságát érdessé tette. Sok példa helyett szóljon csak egy: a finom *adieu* helyett a magyar szövegben a vaskos *szervusz* harsog a fülünkbe és Géraldy lenge szilfidje képzeletünkben rögtön tenyeres-talpas amazonná válik. A szöveg magyarsága ellen is tehetünk — nem sok, de mégis elég — kifogást, miket nem lehet a *poetica licentia*-val védeni (erről egy kiváló kritikus azt mondta, hogy ez a szó az igazi nyelv- és versművész szótárából hiányzik). A XXX., Bölcsesség című részben *egy* rím fonódik végig a versen (*exigents — de gens —*